

نقش سبکهای دلبستگی و مشکلات هیجانی مادران در احساس تنهایی

با واسطه‌گری سبکهای هویت در دختران نوجوان دبیرستانی

احمد برجعلی^۲

فائزه جعفری سیاوشانی^۱

علیرضا کیامش^۳

پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۱۱/۰۶

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۸/۲۲

چکیده

هدف پژوهش تدوین الگوی پیش‌بینی احساس تنهایی دختران نوجوان دبیرستانی شهر تهران براساس سبکهای دلبستگی، مشکلات هیجانی مادران و نقش واسطه‌گری سبکهای هویت دختران نوجوان دبیرستانی است. در این پژوهش جامعه آماری را دانش‌آموزان پایه نهم (و مادرانشان) در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ تشکیل داده‌اند که از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های احساس تنهایی راسل (۱۹۸۴)، سبک دلبستگی کولینز و رید (۱۹۹۰)، مشکلات هیجانی لایبوند (۱۹۹۵) و سبک هویت برزونسکی (۱۹۹۶) استفاده شد. به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق از روشهای آمار توصیفی و از آمار استنباطی به منظور طراحی یک الگوی مناسب از تحلیل مسیر برای پیش‌بینی احساس تنهایی در دانش‌آموزان استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که بین سبکهای دلبستگی، مشکلات هیجانی مادران و سبکهای هویت با احساس تنهایی دختران رابطه وجود دارد. همچنین، یافته‌های این پژوهش نشان داد که احساس تنهایی زمانی به وجود می‌آید که فرد سبک دلبستگی ایمن یا ناایمن را همزمان با بودن یا نبود مشکلات هیجانی مادران تجربه می‌کند و تأثیر این ارتباط بدین اندازه است که زمینه رشد مطلوب و یا آماده‌سازی بستر نامطلوب برای ایجاد احساس تنهایی، نداشتن هویت منسجم و عدم عاطفه مناسب را در زندگی نوجوان فراهم می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: احساس تنهایی، سبک دلبستگی، مشکلات هیجانی، سبک هویت.

۱ - دانشجوی دکترای روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران
faezehjafarish@gmail.com

۲ - نویسنده مسئول: دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
borjali@atu.ac.ir

۳ - دکترای تحقیق و ارزشیابی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران
drarkia@gmail.com

مقدمه

تنهایی با پیامد منفی در زمینه بهداشت روان همراه است و نوجوانانی که از تنهایی مزمن رنج می‌برند، آسیب‌های روانی بیشتری از مسائل درونی‌سازی یا برونی‌سازی را تجربه می‌کنند. احتمال بروز مشکلات هیجانی^۱ همچون افسردگی^۲، اضطراب^۳، تنش^۴، کمال‌گرایی^۵، گرایش به خودکشی^۶، رفتارهای تهاجمی و کمبود مهارت اجتماعی در این افراد بیشتر خواهد بود (ایزگار^۷، ۲۰۰۹). احساس تنهایی در نوجوانی برای خود مشکلات و تجربه‌هایی را به‌جا می‌گذارد که بر خلاف تصور عموم، اوج احساس تنهایی در دوران پیری نیست. این احساس در نوجوانی بیشترین شیوع را دارد و به حدود ۸۰٪ می‌رسد. احساس تنهایی در نوجوانی به اوج خود می‌رسد و سپس همراه با افزایش سن، کاهش می‌یابد؛ اما مشخص نیست که افزایش آن در کدام حدود از دوره نوجوانی است (علیخانی، ۱۳۹۵). یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که احساس تنهایی یک عامل سبب شناختی در سلامتی و بهزیستی جمعیت‌های گوناگون است. کلانتری و حسینی زاده آرانی (۱۳۹۴) در زمینه مشکلات هیجانی در پژوهش خود نشان داده‌اند که اضطراب، افسردگی و فشار روانی از جمله مشکلاتی است که معمولاً تصور می‌شود از احساس تنهایی ممتد منتج می‌شود. تجویدی و ضیغمی (۱۳۹۱) با مطالعه دانش آموزان پایه ۶ و ۸ میان احساس تنهایی و نظام تربیتی و سبک فرزندپروری آسانگیرانه والدین رابطه معنی‌داری به دست آوردند. در این راستا یافته‌های سلیمانی (۱۳۹۴) بیانگر این است که نوجوانان احساس تنهایی خود را به صورتهای کناره‌گیری، افسردگی، شکست تحصیلی، مصرف مواد، اضطرابهای پنهان و نشان دادن عاطفه منفی و هیجان مناسب با موقعیت نشان می‌دهند. همچنین رابطه احساس تنهایی با نقش بنیادین تربیتی و عاطفی بستر درون خانواده بسیار همپوشی دارد که می‌توان به نظریه دلبستگی بالبی^۸ و مشکلات هیجانی چون اضطراب، افسردگی و تنش اشاره کرد (بشارت و همکاران، ۱۳۹۱؛ گوهرسن، باتی و ورث^۹، ۲۰۰۹؛ جکسون^{۱۰}، ۲۰۱۰). افراد با عزت نفس ضعیف، نسبت به تواناییهای خود در آغاز روابط

-
- 1 - Emotional problems
  - 2 - Depression
  - 3 - Anxiety
  - 4 - Strees
  - 5 - Perfectionism Disorder
  - 6 - Suicide
  - 7 - Izgar
  - 8 - Bowlby
  - 9 - Gohnson, Batey & worth
  - 10 - Jackson

اجتماعی تردید، و نسبت به دیگران نیز نگرش منفی دارند. جارمکا و همکاران^۱ (۲۰۱۳) در بررسی خود نشان داده‌اند که تجربه احساس تنهایی با ویژگیهای متعدد شخصیتی از قبیل افسردگی، اضطراب نسبت به روابط اجتماعی و میان فردی، خودداری از صحبت کردن و بیم از ارتباط، رابطه معناداری دارد. معمولاً افراد در احساس تنهایی خود نقش دارند.

محققان در مورد علل و تأثیرات رابطه احساس تنهایی و مشکلات هیجانی، چنین مطرح می‌کنند که افراد تا زمانی که مشکلات هیجانی دارند، احساس تنهایی را دارند. افراد با احساس تنهایی استانداردهای ضعیف غیرمنطقی دارند و اضطراب و افسردگی را در رفتارهایشان نشان می‌دهند؛ زیرا باور ندارند که بتوانند آن استانداردها را برآورده کنند (رونر^۲، ۲۰۱۳).

با توجه به اینکه احساس تنهایی یکی از مشکلات اجتماعی مهم و اساسی در هر جامعه‌ای است و به علت اهمیت این رفتار در دوران کودکی و بویژه در دوران نوجوانی به آن بیشتر توجه می‌شود. هرش و کانگ^۳ (۲۰۱۶) طی تحقیقی نشان داده‌اند که سبک دلبستگی تعامل والد - کودک ممکن است از ترکیب کودکان سخت و ادراک والدین ایجاد شود و این احساسات منفی محدود کردن والدین در توانایی کنترل احساسات خود (هنگام تعامل با فرزندان) به راهبردهای فرزندپروری بی اثر (به عنوان مثال نظم و انضباط شدیدتر) منجر می‌شود. بر اساس نظریه شناختی، فرایندهایی مانند ادراک فرد از رویدادها، تفسیرها و استنباطها از عوامل اصلی ایجاد کننده هرگونه رفتار از جمله احساس تنهایی است. کابای، مک دونالد و سی تاف^۴ (۲۰۱۴) طی تحقیقی نشان داده‌اند که والدین با فرزندان با مشکلات هویتی و مشکلات عاطفی، گزارشهای زیادتری از تجربه مشکلات هیجانی و عدم دلبستگی مناسب والدینی ارائه کرده‌اند. تحقیقاتی که تعامل بین سبکهای دلبستگی والدینی و مشکلات رفتاری - عاطفی فرزندان را بررسی کرده است، نشان می‌دهد که سبکهای مختلف دلبستگی و مشکلات رفتاری - عاطفی فرزندان رابطه‌ای متقابل بر یکدیگر دارند (طاهری فر، فردوسی، موتابی، مظاهری و فتی، ۱۳۹۴؛ مونتی و رودولف^۵، ۲۰۱۴؛ موتاپو^۶، ۲۰۱۰). امانی، مجذوبی و آزادی فرد (۲۰۱۷) پژوهشی تحت عنوان «سبک دلبستگی مادر - فرزند به عنوان پیش‌بینی کننده افسردگی در بین دانشجویان زن» انجام دادند. نتایج نشان داد که

1 - Jaremka & Etal

2 - Rohner

3 - Hirsh & Kang

4 - Caba, McDonald & C Tough

5 - Monti & Rudolph

6 - Mothapo

سبک دلبستگی ایمن با افسردگی رابطه‌ای ندارد؛ اما سبکهای دلبستگی دوسوگرا/ اضطرابی و اجتنابی رابطه مثبتی با افسردگی دارد. تحلیل رگرسیون نشان داد که سبک دلبستگی اضطرابی/ دوسوگرا پیش‌بینی کننده افسردگی است و ۱۲٪ از واریانس افسردگی را تبیین می‌کند و بر افسردگی اثر مثبت معناداری دارد و با افزایش نمره این سبک، میزان افسردگی نیز افزایش می‌یابد. هم‌چنین پژوهشی با هدف بررسی رابطه سبکهای دلبستگی، ویژگیهای شخصیتی با خوش‌بینی و احساس تنهایی در دانش‌آموزان ۱۲ - ۹ سال شهر کرج انجام شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین خوش‌بینی، احساس تنهایی و سبک دلبستگی ایمن و ناایمن تفاوت معناداری وجود دارد. براساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که سبک دلبستگی و کیفیت آن عامل بسیار مهمی در رشد دانش‌آموزان نوجوان و در زندگی آینده‌شان است و کیفیت سبک دلبستگی و به دنبال آن الگوهای کارکرد درونی به بخش تثبیت شده و فراگیر در ویژگیهای شخصیتی کودک و نوجوان تبدیل می‌شود.

دانبرگ، آندرسن، مک کی و لنارسون^۱ (۲۰۱۵) طی پژوهشی در مورد دلبستگی والدین و فرزندان نشان دادند که تأثیر رفتار، شخصیت و طرز فکر پدر و مادر در شکل‌گیری و چگونگی رفتار فرزندان بسیار مهم و اساسی است؛ بنابراین، سبک دلبستگی پیوند عاطفی عمیقی است که فرد با افراد خاصی در زندگی برقرار می‌کند به طوری که باعث می‌شود در تعامل با آنها احساس نشاط و شغف کند و هنگام تنش از اینکه آنها را در کنار خود می‌بیند، احساس آرامش کند (سفیده‌خون و قربانی ثابت، ۱۳۹۵). در واقع نشان داده شده است که بین سبک دلبستگی و احساس تنهایی رابطه وجود دارد و اینکه مشکلات هیجانی درصد زیادی از افراد جوامع مختلف را درگیر کرده است؛ از جمله مشکلات هیجانی^۲ را می‌توان به افسردگی، اضطراب، خصومت^۳ و حساسیت بین فردی^۴ تقسیم کرد (اکبری و همکاران، ۱۳۹۳). گرچه در منابع مختلف تعاریف متفاوتی از مشکلات هیجانی ارائه شده است، بیشتر پژوهشگران بر رابطه احساس تنهایی و مشکلات هیجانی توافق نظر دارند (مارگالیت، ۲۰۱۱؛ بانکز، ویلوگی و بانکز^۵، ۲۰۰۸). وقتی رشد هیجانی برای همه انسانها چالش به شمار می‌رود، می‌شود این‌گونه تبیین کرد که احساس تنهایی

1 - Dahlberg, Andersson, McKee, Lennartsson
2 - Emotional Problems
3 - Hostility
4 - Between personal sensitivity
5 - Banks, Willoughby & Banks

می‌تواند ناشی از اضطرابی باشد که در اهداف اختلال ایجاد کند (کیوی و همکاران، ۱۳۹۳)؛ بنابراین مشکلات هیجانی در ارتباط با احساس تنهایی، اضطراب و افسردگی، تنش و روابط میان فردی را دخیل می‌داند و ممکن است در شکل‌گیری سبک هویت هم تأثیرگذار باشد (فراید^۱، ۲۰۱۵). حافظی، پرویزی و امانی (۱۳۹۳) پژوهشی تحت عنوان «رابطه احساس تنهایی و افسردگی در فرزندان طلاق» انجام دادند. این پژوهش به روش مقطعی - توصیفی - تحلیلی انجام گرفت. نتایج نشان داد که بین متغیرهای سن و افسردگی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. هم‌چنین بین متغیرهای سن و احساس تنهایی نیز رابطه معنی‌داری مشاهده نگردید؛ اما بین احساس تنهایی و افسردگی رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. در نهایت می‌توان چنین نتیجه گرفت که افزایش میزان افسردگی با افزایش میزان احساس تنهایی همراه است.

هم‌چنین در مطالعه شخصیت انسان، هویت جنبه اساسی و درونی است که به کمک آن فرد با گذشته خود ارتباط می‌یابد و در زندگی احساس تداوم و یکپارچگی می‌کند. افراد با سبکهای مختلف هویت، ویژگیهای شخصیتی متفاوتی دارند که از عوامل درون خانوادگی، ویژگیهای شخصیتی و سبکهای فرزندپروری^۲ والدین خود و هم‌چنین از نوع سبک دلبستگی خود به والدین و نیز نوع سبک دلبستگی و ویژگیهای شخصیتی والدین نشأت می‌گیرد (اقبال گوپتا و ون‌کاتارائو^۳، ۲۰۱۵).

تحقیقات مختلفی به صورت تجربی نشان داده است که بین سبکهای هویتی و مشکلات هیجانی رابطه وجود دارد. در این رابطه کرمی جویانی، سروقد و بقولیریا (۱۳۹۴) با تحقیقی در مورد دانش‌آموزان شهر اصفهان به این نتیجه رسیدند که سبک هویت سردرگم/ اجتنابی با افسردگی، اضطراب و اختلال در کارکردهای اجتماعی رابطه مثبت دارد؛ بنابراین به نظر می‌رسد عدم شناسایی هیجانات، اختلال در تنظیم هیجانی و تحمل آشفتگی از قابل توجه‌ترین علتهای روی آوری بر احساس تنهایی و مشکلات هویتی نوجوانان است. با توجه به این مطالب، می‌توان این گونه تبیین کرد که خطر احساس تنهایی در دوره نوجوانی نسبت به دیگر دوره‌های سنی بیشتر است و شکست در برطرف کردن احساس تنهایی قبل از بیرون آمدن از دوره نوجوانی، ممکن است زمینه‌ساز ایجاد نگرانیهای درباره روابط اجتماعی و سلامت روان در آینده باشد (باقری نیا،

1 - Fried

2 - Parenting style

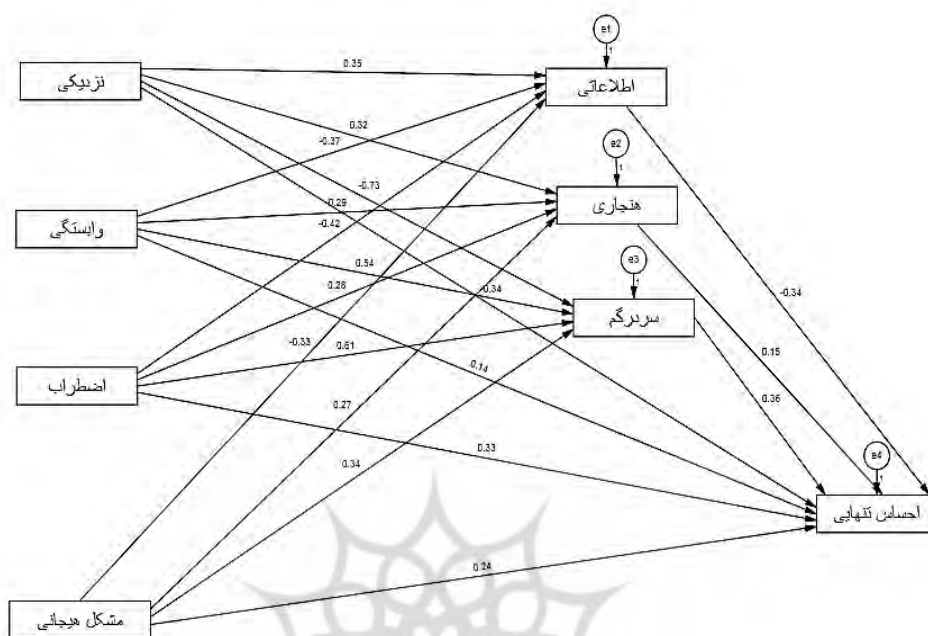
3 - Iqbal, Gupta & Venkatarao

یمینی، علمی و نورانی، ۱۳۹۴). مؤمنی، محمدی، شهبازی راد و عباسی (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان «همبستگی بین سبکهای هویت با احساس تنهایی و اضطراب اجتماعی» انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین اضطراب اجتماعی و احساس تنهایی وجود دارد و رابطه منفی معناداری بین اضطراب اجتماعی و سبکهای هویت اطلاعاتی و هنجاری و رابطه مثبتی بین اضطراب اجتماعی و سبک هویت اجتنابی/سردرگم وجود دارد. احساس تنهایی و سبک هویت اطلاعاتی و هنجاری قادر به پیش‌بینی اضطراب اجتماعی بود. پژوهشگران چنین نتیجه گرفتند که با استفاده از آموزشهای مناسب می‌توان سبکهای هویت را بهبود بخشید و میزان احساس تنهایی را کاهش داد.

هم‌چنین، رابطه احساس تنهایی با هر یک از متغیرهای مشکلات هیجانی، سبکهای دلبستگی و سبکهای هویت در مطالعات مختلف مورد بررسی قرار گرفته است؛ اما مطالعه احساس تنهایی به صورت روابط دو به دو صرفاً زمینه‌ساز مطالعات گسترده است و در نتیجه ضروری است که مطالعه این متغیرها یکپارچه صورت پذیرد. این مهم ضرورت مطالعات الگویابی را دو چندان می‌کند؛ بنابراین مسئله پژوهش بررسی این سؤال است که در قالب یک الگو، آیا الگوی پیش‌بینی احساس تنهایی براساس مشکلات هیجانی و سبکهای دلبستگی مادران با میانجی‌گری سبکهای هویت در نوجوانان دختر از برازش مطلوبی برخوردار است.

بر همین اساس در این مطالعه تلاش شده است که گامی در جهت شناسایی روابط این متغیرها برداشته شود تا با استفاده از آن الگوی مناسب به منظور پیش‌بینی احساس تنهایی دانش‌آموزان دختر ارائه شود. الگوی مفهومی پژوهش در شکل ۱ به نمایش درآمده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱: الگوی مفهومی احساس تنهایی

روش

پژوهش، کاربردی است؛ زیرا یافته‌های پژوهش می‌تواند به خانواده‌ها کمک کند تا مشکلات نوجوانان را از قبیل احساس تنهایی کاهش دهند و سلامت درون خانواده را ارتقا بخشند. روش تحقیق، توصیفی و همبستگی است و روش تحلیل مسیر را مورد استفاده قرار داده است. برای برآورد حجم نمونه در پژوهش‌های مبتنی بر همبستگی و رگرسیون، کلین^۱ عنوان می‌کند که حجم نمونه در الگوی ساده زیر ۱۰۰، در الگوهای کمی پیچیده بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ و در الگوهای پیچیده بیش از ۲۰۰ نفر است (کلین، ۲۰۰۵ به نقل از فیاض و همکاران، ۱۳۹۴). با توجه به تعداد متغیرهای مورد بررسی، این پژوهش از نوع پیچیده است و برای اطمینان از معرف بودن گروه نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد که ۳۰۰ نفر دختر نوجوان پایه اول دبیرستان و ۳۰۰ نفر از مادران همان دانش‌آموزان به صورت تصادفی در نظر گرفته شدند. جامعه مورد مطالعه با توجه به ۲۲ منطقه کل آموزش و پرورش شهر تهران تقسیم، و به صورت تصادفی مناطق آموزشی ۲۲- ۷- ۵-

۳ انتخاب شد. در مرحله بعد از هر منطقه آموزشی، دو دبیرستان دخترانه به روش تصادفی برگزیده شد. در آخر از هر دبیرستان یک کلاس به طور تصادفی انتخاب شد و تمام دانش آموزان آن کلاس (و مادران آنها) مورد آزمون قرار گرفتند. به این ترتیب در مجموع ۲۷۸ دانش آموز دختر مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزارهای پژوهش به این شرح است:

مقیاس احساس تنهایی: پرسشنامه استاندارد احساس تنهایی^۱ توسط راسل^۲ (۱۹۸۴)، ساخته شده است. این مقیاس ۲۰ جمله دارد. برای ارزیابی سؤالات این پرسشنامه از مقیاس چهار ارزشی لیکرت استفاده شده که از ۱ تا ۴ نمره گذاری شده است. به این ترتیب دامنه نمره این مقیاس بین ۲۰ تا ۸۰ قرار دارد و پایایی ۰/۹۴ است (راسل، کترونا و پپلاو^۳، ۱۹۸۰).

هم چنین در ایران داورپناه در سال ۱۳۷۳ هنجاریابی ایرانی مقیاس بازنگری شده احساس تنهایی روی دانش آموزان دختر و پسر شهر تهران را انجام داد که ضریب آلفای ۰/۷۸ را گزارش کرد که در حد قابل قبولی قرار دارد و میزان پایایی این پرسشنامه در پژوهش از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۱۵ محاسبه شده که نشانه پایایی مناسب آزمون است.

سبک دلبستگی بزرگسالان، مقیاس کولینز و رید: این پرسشنامه به سه زیر مقیاس وابستگی، نزدیکی و اضطراب اختصاص یافته است که زیر مقیاسهای نزدیکی، وابستگی و اضطراب در فاصله زمانی دو ماه حتی در طول هشت ماه پایدار ماند و در مورد امکان اعتماد مقیاس دلبستگی بزرگسال، کولینز و رید میزان آلفای کرونباخ را برای هر زیر مقیاس این پرسشنامه در سه نمونه ۱۷۳ نفری، نزدیکی ۰/۸۱، وابستگی ۰/۷۸، اضطراب ۰/۸۵ در نمونه ۱۳۰ نفری نزدیکی ۰/۸۰، وابستگی ۰/۷۸ و اضطراب ۰/۸۵ و در نمونه ۱۰۰ نفری برای نزدیکی ۰/۸۲، وابستگی ۰/۸۰ و اضطراب ۰/۸۳ گزارش کرده اند و با توجه به اینکه مقادیر آلفای کرونباخ در اغلب موارد مساوی و یا بیش از ۰/۸۰ است، میزان ضریب پایایی زیاد است (کولینز و رید^۴، ۱۹۹۶). در ایران نیز میزان ضریب پایایی با استفاده از روش آزمون - آزمون دوباره، به صورت همبستگی بین دو اجرا روی نمونه ای با حجم ۱۰۰ نفر آزمودنی اجرا شد. نتایج دو بار اجرای این پرسشنامه با فاصله زمانی یک ماه از یکدیگر، بیانگر این بود که تفاوت بین دو اجرای مقیاسهای وابستگی، نزدیکی و اضطراب در این پرسشنامه معنادار نبوده و این آزمون در سطح ۰/۹۰ قابل اعتماد است (پاکدامن، ۱۳۹۰). در

1 - University of California Los Angeles (UCLA)

2 - Russell

3 - Peplau, Russell, Cutrona

4 - Collins & Read

این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ سبک دل‌بستگی نزدیکی ۰/۷۱۹ سبک دل‌بستگی وابستگی ۰/۷۲۳ و سبک دل‌بستگی اضطراب ۰/۷۴۴ به دست آمد که نشانه پایایی مناسب آزمون است. مقیاس مشکلات هیجانی (افسردگی، اضطراب و فشار روانی): این مقیاس توسط لایبوند و لایبوند^۱ در سال ۱۹۹۵ ساخته شده است و میزان افسردگی، اضطراب و فشار روانی آزمودنیها را در یک طیف چهار گزینه‌ای با مقیاس لیکرت مورد سنجش قرار می‌دهد و دامنه پاسخها از اصلا تا خیلی زیاد متغیر است. نمره دهی بین صفر تا سه است. در پژوهش سامانی و جوکار (۱۳۸۶)، که به منظور بررسی روایی و پایایی این آزمون در ایران انجام شده است به این نتیجه رسیدند که ضریب اعتبار بازآزمایی برای عامل فشار روانی ۰/۸۰ افسردگی ۰/۸۱ اضطراب ۰/۷۸ و برای کل مقیاس برابر ۰/۸۲ بود و میزان پایایی این پرسشنامه در پژوهش از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۰۸ محاسبه شده که نشانه پایایی مناسب آزمون است.

مقیاس سبکهای هویت برزونسکی: این ابزار یک مقیاس ۴۰ سوالی است که به مقیاس اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم - اجتنابی و تعهد تقسیم شده است. در این پژوهش با توجه به فرضیه‌ها و یافته‌های مورد نظر از مقیاس تعهد که معمولاً برای تحلیل ثانویه به کار می‌رود و یک سبک هویتی لحاظ نمی‌شود، استفاده شد. برزونسکی، ضریب آلفای کرونباخ این ابزار را، که روی ۶۱۷ نفر اجرا شده بود برای سبک اطلاعاتی ۰/۷۰ سبک هنجاری ۰/۶۴ و برای سبک سردرگم - اجتنابی ۰/۷۶ گزارش کرده است (برزونسکی^۲، ۲۰۰۵).

هم‌چنین، مقالو، وفایی و شهرآرای (۱۳۸۷) در پژوهش خود ضریب آلفای کرونباخ برای همسانی درونی سه خرده مقیاس اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم/اجتنابی را به ترتیب ۰/۷۶، ۰/۶۹ و ۰/۶۸ گزارش کردند که با توجه به این موارد نشان داده شده که این آزمون اعتبار و روایی قابل قبولی را کسب کرده است. در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ سبک هویت اطلاعاتی ۰/۶۹۳ سبک هویت هنجاری ۰/۷۱۲ و سبک هویت سردرگم ۰/۷۳۳ به دست آمد که نشانه پایایی مناسب آزمون است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌های آماری: به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌های این تحقیق از روشهای آمار توصیفی میانگین، انحراف استاندارد، حداقل، حداکثر، ضریب کجی و ضریب کشیدگی، دسته‌بندی و خلاصه کردن داده‌ها استفاده شده است و با بهره‌گیری از آمار استنباطی به

منظور طراحی الگوی ساختاری مناسب برای پیش‌بینی احساس تنهایی در دانش‌آموزان از شیوه آماری تحلیل مسیر^۱ استفاده شد (سرای، ۱۳۹۳).

یافته‌ها

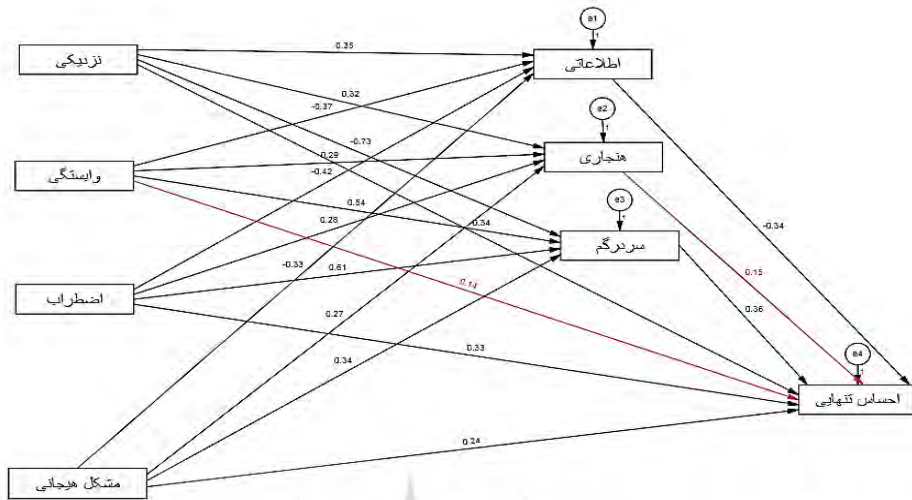
جدول ۲: اندازه‌های توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق بر حسب شاخصهای مرکزی و پراکندگی

متغیر	کمترین	بیشترین	کجی	کشیدگی	میانگین	انحراف استاندارد
نزدیکی	۶	۲۹	۰/۳۱۴	۱/۴۲۸	۱۷/۱۵۰۴	۲/۹۸۰۳۷
وابستگی	۱۰/۸۰	۲۶	-۰/۱۴۵	-۰/۳۵۷	۱۸/۷۸۳۱	۳/۲۸۸۲۵
اضطراب	۶	۲۸	۰/۳۹۲	۰/۴۵۰	۱۴/۰۸۲۰	۳/۵۴۸۰۷
مشکل هیجانی	۰	۵۶/۳۰	۱/۰۷۴	۰/۹۲۲	۱۵/۹۵۳۷	۱۱/۶۵۴۵۷
اطلاعاتی	۱۲/۱۰	۷۹/۲۰	۱/۱۵۲	۱/۱۶۳	۲۵/۳۸۹۴	۶/۸۲۶۴۵
هنجاری	۹	۶۳	۱/۴۰۴	۱/۰۲۰	۲۱/۲۳۵۸	۶/۱۴۱۵۴
سردرگم	۱۱/۲۵	۵۰	-۰/۴۰۵	۰/۴۰۸	۳۱/۵۷۰۲	۵/۷۲۲۷۱
احساس تنهایی	۱۵/۲۹	۸۰	-۰/۴۶۵	۱/۳۹۶	۵۰/۳۵۲۳	۷/۳۸۳۲۹

در جدول ۲ توصیف آماری نمره‌های مربوط به متغیرهای سبکهای دلبستگی، مشکلات هیجانی، سبکهای هویت و احساس تنهایی، شامل کمترین و بیشترین نمره، کجی و کشیدگی به همراه شاخصهای میانگین و انحراف استاندارد نمره ارائه شده است. بر اساس اطلاعات، میانگین متغیر نزدیکی برابر با ۱۷/۱۵، وابستگی برابر با ۱۸/۷۸، اضطراب برابر با ۱۴/۰۸، مشکل هیجانی برابر با ۱۵/۹۵، اطلاعاتی برابر با ۲۵/۳۸، هنجاری برابر با ۲۱/۲۳، سردرگم برابر با ۳۱/۵۷ و احساس تنهایی برابر با ۵۰/۳۵ است. هم‌چنین با توجه به اینکه مقادیر چولگی و کشیدگی داده‌ها بین ۲+ و ۲- است، داده‌ها در سطح ۰/۰۵ از توزیع بهنجار برخوردار است (چو، پولانسکی و ماسون^۲، ۱۹۹۸).

به منظور پیش‌بینی احساس تنهایی توسط متغیرهای سبکهای دلبستگی، مشکلات هیجانی مادران، سبکهای هویت دختران نوجوان، از روش تحلیل مسیر استفاده شد. مطابق پیشینه، الگوی بررسی شده به همراه شاخصهای مربوط به برازش در ادامه ارائه شده است.

1 - Path
2 - Chou, Polansky & Mason

شکل ۲: ضرایب استاندارد الگوی تجربی برای بررسی رابطه سبکهای دلبستگی، مشکلات هیجانی مادران، سبکهای هویت دختران با احساس تنهایی

جدول ۳: شاخصهای برازش الگو

شاخص برازش	دامنه مورد قبول	مقدار مشاهده شده	ارزیابی شاخص برازش
نسبت مجذور کای بر درجه آزادی χ^2/df	≤ 3	۲/۱۴	مناسب
شاخص برازش افزایشی IFI	> 0.9	۰/۹۳	مناسب
ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده SRMR	< 0.08	۰/۰۶۰	مناسب
ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد RMSEA	< 0.08	۰/۰۷۲	مناسب
شاخص برازش تطبیقی CFI	> 0.9	۰/۹۳	مناسب
شاخص نیکویی برازش GFI	> 0.9	۰/۹۲	مناسب
شاخص برازش نسبی RFI	> 0.9	۰/۹۳	مناسب
شاخص برازش هنجار نشده NFI	> 0.9	۰/۹۱	مناسب

در جدول ۳ شاخص نسبت مجذور کای بر درجه آزادی (χ^2/df) برازش الگو را تأیید می کند. χ^2/df که این عدد از ۳ کمتر است و به معنی برازش الگو با داده هاست. ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برابر ۰/۰۷۲ و ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده (SRMR) با ۰/۰۶۰ برابر است که از میزان ملاک (۰/۰۸) کوچکتر است و در نهایت شاخصهای نیکویی

برازش (GFI)، برازش افزایشی (IFI)، برازش تطبیقی (CFI)، برازش نسبی (RFI) و برازش هنجار نشده (NFI) از ملاک مورد نظر (۰/۹) بزرگتر است. در مجموع و با در نظر گرفتن مجموع شاخصهای برازش محاسبه شده، برازش الگو با داده‌ها و وجود رابطه بین سبک دلبستگی، مشکلات هیجانی مادران، سبک هویت و تنظیم هیجانی دختران با احساس تنهایی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

یافته سبکهای دلبستگی مادران به صورت مستقیم و با واسطه‌گری سبکهای هویت به صورت غیر مستقیم احساس تنهایی دختران نوجوان دبیرستانی را پیش بینی می‌کند.

جدول ۴: ضرایب مسیر مستقیم و غیر مستقیم بین سبکهای دلبستگی مادران و احساس تنهایی دختران

از متغیر	به متغیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل
نزدیکی	اطلاعاتی	۰/۳۵۲	-	۰/۳۵۲
وابستگی	اطلاعاتی	-۰/۳۷۱	-	-۰/۳۷۱
اضطراب	اطلاعاتی	-۰/۴۱۷	-	-۰/۴۱۷
نزدیکی	هنجاری	۰/۳۲۵	-	۰/۳۲۵
وابستگی	هنجاری	۰/۲۹۰	-	۰/۲۹۰
اضطراب	هنجاری	۰/۲۸۵	-	۰/۲۸۵
نزدیکی	سردرگم	-۰/۷۳۹	-	-۰/۷۳۹
وابستگی	سردرگم	۰/۵۴۵	-	۰/۵۴۵
اضطراب	سردرگم	۰/۶۱۸	-	۰/۶۱۸
نزدیکی (مسیر ۱) ^۱	احساس تنهایی	-۰/۳۳۹	-۰/۱۲۱	-۰/۴۶
وابستگی (مسیر ۱)	احساس تنهایی	۰/۱۴۳	۰/۱۲۸	۰/۲۷۱
اضطراب (مسیر ۱)	احساس تنهایی	۰/۳۳۴	۰/۱۴۴	۰/۴۷۸
نزدیکی (مسیر ۲) ^۲	احساس تنهایی	-۰/۳۳۹	۰/۱۴۷	-۰/۱۹۲
وابستگی (مسیر ۲)	احساس تنهایی	۰/۱۴۳	۰/۱۳۱	۰/۲۷۴
اضطراب (مسیر ۲)	احساس تنهایی	۰/۳۳۴	۰/۱۲۹	۰/۴۶۳
نزدیکی (مسیر ۳) ^۳	احساس تنهایی	-۰/۳۳۹	-۰/۲۶۶	-۰/۵۶۵
وابستگی (مسیر ۳)	احساس تنهایی	۰/۱۴۳	۰/۱۹۶	۰/۳۳۹
اضطراب (مسیر ۳)	احساس تنهایی	۰/۳۳۴	۰/۲۲۳	۰/۵۵۷

۱ - مسیر ۱ مربوط به نقش واسطه‌ای سبک هویت اطلاعاتی است.

۲ - مسیر ۲ مربوط به نقش واسطه‌ای سبک هویت هنجاری است.

۳ - مسیر ۳ مربوط به نقش واسطه‌ای سبک هویت سردرگم است.

در جدول ۴ ضرایب استاندارد مستقیم و غیر مستقیم رابطه سبکهای دلبستگی و احساس تنهایی و رابطه غیر مستقیم با واسطه‌گری سبکهای هویت ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که ضرایب مسیر مربوط به رابطه سبک نزدیکی و سبک اضطراب با احساس تنهایی از لحاظ آماری معنادار بود. هم‌چنین رابطه سبک وابستگی و احساس تنهایی معنی‌دار نیست؛ یعنی در این پژوهش، نوع سبک دلبستگی وابستگی بر میزان افزایش یا کاهش متغیر احساس تنهایی تأثیری ندارد. با توجه به نتایج، رابطه سبک دلبستگی نزدیکی و احساس تنهایی منفی است و افراد با نمره بیشتر در سبک نزدیکی، احساس تنهایی کمتری دارند. رابطه سبک اضطراب با احساس تنهایی مثبت است و افراد با نمره بیشتر در سبک اضطراب، احساس تنهایی بیشتری دارند. هم‌چنین بر اساس نتایج و با توجه به معنی‌داری ضرایب غیر مستقیم محاسبه شده، یافته پژوهش مبنی بر نقش واسطه‌ای سبک هویت در رابطه سبک دلبستگی مادران و احساس تنهایی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

یافته مشکلات هیجانی مادران به صورت مستقیم و با واسطه‌گری سبکهای هویت به صورت غیر مستقیم احساس تنهایی دختران نوجوان دبیرستانی را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۵: ضرایب مسیر مستقیم و غیر مستقیم بین مشکل هیجانی و احساس تنهایی دختران

از متغیر	به متغیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
مشکل هیجانی	اطلاعاتی	-۰/۳۳۲	-	-۰/۳۳۲
مشکل هیجانی	هنجاری	۰/۲۶۹	-	۰/۲۶۹
مشکل هیجانی	سردرگم	۰/۳۳۹	-	۰/۳۳۹
مشکل هیجانی (مسیر ۱)	احساس تنهایی	۰/۲۴۲	۰/۱۱۱	۰/۳۵۳
مشکل هیجانی (مسیر ۲)	احساس تنهایی	۰/۲۴۲	۰/۱۲۱	۰/۳۶۳
مشکل هیجانی (مسیر ۳)	احساس تنهایی	۰/۲۴۲	۰/۱۲۲	۰/۳۶۴

در جدول ۵ ضرایب مستقیم و غیر استاندارد رابطه مشکل هیجانی و احساس تنهایی و رابطه غیر مستقیم با واسطه‌گری سبکهای هویت ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که ضریب مستقیم محاسبه شده از لحاظ آماری معنادار است. بر این اساس و با توجه به مثبت بودن ضریب، می‌توان گفت بین مشکل هیجانی مادران و احساس تنهایی دختران رابطه مستقیم وجود دارد و با افزایش مشکلات هیجانی مادران، احساس تنهایی دختران نیز بیشتر است. هم‌چنین ضرایب مسیر رابطه غیر مستقیم بین مشکلات هیجانی مادران و احساس تنهایی با واسطه‌گری سبکهای هویت ارائه شده

است؛ یعنی با در نظر گرفتن نقش میانجی‌گیری سبکهای هویت، مقداری از میزان احساس تنهایی بر اساس سهم متغیر سبکهای هویت لحاظ شده است و در مجموع، نمره کل احساس تنهایی فقط تأثیر سهم نقش مشکلات هیجانی را در بر ندارد. در واقع نوع سبک هویت خود دختران هم در آن تأثیرگذار بوده است. بر اساس نتایج و با توجه به معنی‌داری ضرایب غیر مستقیم محاسبه شده، فرضیه پژوهش مبنی بر نقش واسطه‌ای سبک هویت در رابطه مشکلات هیجانی مادران و احساس تنهایی مورد تأیید قرار می‌گیرد.

یافته سبکهای هویت به صورت مستقیم احساس تنهایی دختران نوجوان دبیرستانی را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۶: ضرایب مسیر مستقیم بین سبکهای هویت و احساس تنهایی دختران

از متغیر	به متغیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
اطلاعاتی	احساس تنهایی	-۰/۳۴۶	-	-۰/۳۴۶
هنجاری	احساس تنهایی	۰/۱۵۳	-	۰/۱۵۳
سردرگم	احساس تنهایی	۰/۳۶۱	-	۰/۳۶۱

در جدول ۶ ضرایب مسیر مستقیم و تأثیرات کلی رابطه سبکهای هویت و احساس تنهایی ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که ضرایب مسیر مربوط به رابطه سبک اطلاعاتی و سبک سردرگم با احساس تنهایی از لحاظ آماری معنادار بود؛ یعنی با افزایش مقدار سبک هویت اطلاعاتی، میزان نمره احساس تنهایی کاهش، و با افزایش مقدار سبک هویت سردرگم، میزان احساس تنهایی افزایش می‌یابد و در این یافته‌ها نشان داده شد که رابطه سبک هنجاری و احساس تنهایی معنی‌دار نیست. در واقع با توجه به نمونه حاضر این نوع سبک هویت (اطلاعاتی) در میزان و سهم متغیر احساس تنهایی نقش مؤثری را لحاظ نکرده است. با توجه به نتایج، رابطه سبک هویت اطلاعاتی و احساس تنهایی منفی است و افراد با نمره بیشتر در سبک اطلاعاتی، احساس تنهایی کمتری دارند. رابطه سبک هویت سردرگم با احساس تنهایی مثبت است و افراد با نمره بیشتر در سبک سردرگم، احساس تنهایی بیشتری دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

در تبیین نتایج این تحقیق با مرور و تحلیل ادبیات پژوهشی مشاهده می‌شود که سبک دلبستگی با احساس تنهایی رابطه دارد و می‌تواند پیش‌بینی کننده آن باشد. (جارمکا و همکاران، ۲۰۱۳).

مطابق با آن از آنجا که دلبستگی پیوند و رابطه بین فردی است و این ارتباط، عاطفی است، مسلم است که هیجانهای مختلفی در این ارتباط درگیر خواهد بود و اینکه این ارتباط نسبتاً پایدار است و با احساس تنهایی و مشکلات عاطفی رابطه دارد (ایزگار، ۲۰۰۹). برای توجیه این یافته‌ها در مورد سبکهای دلبستگی مادران به صورت مستقیم و با واسطه‌گری سبکهای هویت به صورت غیر مستقیم احساس تنهایی دختران را پیش‌بینی می‌کند. پیشینه تحقیق نشان داد که دلبستگی والدین با چند بعد مهم از تکامل نوجوان از جمله هویت، سازگاری عاطفی - اجتماعی، مشکلات عاطفی، هیجانی و تنظیم هیجانات خودپنداره و احساس تنهایی، اضطراب، تنش و مشکلاتی چون انزوا و افسردگی ارتباط دارد (سلیمانی، ۱۳۹۴). گوهرسن، باتی و ورث (۲۰۰۹) در پژوهش خود بیان کردند که نوجوانی، دوره انتقالی مهمی را در خانواده و انتظارات از نقش اجتماعی، همراه با افزایش محدود و نزدیکی روابط اجتماعی به دنبال دارد که سبکهای دلبستگی والدین در این مسئله بسیار حائز اهمیت است. بر این اساس بزرگسالان دارای دلبستگی ایمن آن دسته افرادی هستند که یک حس مثبت نسبت به خود و درک مثبتی از دیگران دارند و از لحاظ اجتماعی اعتماد به نفس بیشتری دارند و موفق هستند (یاکوب، جوهری، تلیب و آبا، ۲۰۰۹). این بزرگسالان به دیدگاه‌های مثبت در مورد خود و همسرانشان گرایش دارند. این افراد هم با تعلق و هم با استقلال احساس راحتی می‌کنند. بر این اساس پژوهش کولینز و رید (۱۹۹۶) نشان داد که حدود ۵۶٪ از بزرگسالان در طبقه‌بندی دلبستگی ایمن قرار می‌گیرند. نتایج کلی این پژوهش از نتایج مطالعات قبلی که نشان داد، بین سبکهای دلبستگی و احساس تنهایی رابطه معناداری وجود دارد (تجویدی و ضیغمی، ۱۳۹۱؛ کابای، مک دونالد و سی تاف، ۲۰۱۴)، حمایت می‌کند. در این تحقیق نیز ارتباط سبکهای دلبستگی نزدیکی و اضطرابی بر احساس تنهایی تأیید شد؛ چرا که هرچقدر میزان سبک دلبستگی نزدیک بودن کاهش یافته، میزان احساس تنهایی هم افزایش یافته است و هم چنین نشان داده شد که با افزایش سبک دلبستگی اضطرابی، میزان احساس تنهایی هم افزایش یافت. پس رابطه دوسویه‌ای بین سبکهای دلبستگی و احساس تنهایی وجود دارد. در زمینه رابطه با مادر معمولاً دلبستگی خود را نشان می‌دهد و یکی از عوامل مهم در تحول اجتماعی کودک و نوجوان به شمار می‌رود و شالوده روابط بعدی کودک با والدین و مناسبات عاطفی و اجتماعی نوجوانی و جوانی او را بنا می‌کند و حضور فعال و منظم نگاره دلبستگی (مادر) در خلال سالهای نوزادی، کودکی و نوجوانی است (جارمکا و همکاران، ۲۰۱۳). در پی آن، دلبستگی نایمن موجب می‌شود تا افراد احساس تنهایی بیشتری کنند و ممکن است شروع این احساس

موجب شود آنان خود را مستحق ناایمنی و خودپنداره ضعیف بدانند (رونر، ۲۰۱۳). بر اساس مطالب ادبیات تحقیق نیز چنین نتیجه‌ای مورد انتظار است؛ چرا که طبق تعریف، دل‌بستگی، تمایل افراد به برقراری نوعی رابطه نزدیک با افرادی معین و احساس امنیت بیشتر در حضور این افراد است (پنینگ، لیوچو، ۲۰۱۴). نتایج تحقیق (اقبال گوپتا و ون کاتارائو، ۲۰۱۵) نشان داد که سبک دل‌بستگی ایمن با احساس تنهایی رابطه منفی داشت و سبکهای دوسوگرا و اجتنابی با احساس تنهایی رابطه مثبتی داشت. هم‌چنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که سبک دل‌بستگی اجتنابی و دوسوگرا به صورت مثبت پیش‌بینی کننده احساس تنهایی است و سبک دل‌بستگی دوسوگرا قویترین پیش‌بینی کننده احساس تنهایی است. در این پژوهشها به طور کلی سبکهای دل‌بستگی اجتنابی و دوسوگرا واریانس احساس تنهایی را تبیین کرد. محققان چنین نتیجه گرفتند که با فراهم کردن شرایط مساعد برای پرورش سبک دل‌بستگی ایمن، می‌توان احساس تنهایی را کاهش داد (سفیده خوان قربانی و ثابت، ۱۳۹۵). این نتایج با نتایج رابطه دل‌بستگی و احساس تنهایی این پژوهش همسو، و حاکی است که افراد دارای احساس تنهایی نسبت به افراد عادی که اصولاً درگیر حس ناامیدی، افسردگی و تنهایی نیستند، بیشتر سبک دل‌بستگی ناامین اجتنابی دارند و لذا این نقش با چگونگی برقراری روابط نزدیک در آینده فرد ارتباط دارد. در واقع نتایج پژوهش نشان داد که احساس تنهایی از طریق سبکهای دل‌بستگی قابل پیش‌بینی است. هم‌چنین در این پژوهش یافته‌های فرضیه مربوط به سبک دل‌بستگی و احساس تنهایی نشان داد که از میان سه سبک دل‌بستگی مادران (نزدیکی، اضطرابی، وابستگی) تنها سبک دل‌بستگی وابستگی با احساس تنهایی رابطه معناداری ندارد. در واقع مقدار به دست آمده حاکی از رابطه معنادار بین آنها نبود که این یافته با نتایج مطالعه سروقد و بقولیریا (۱۳۹۴) مطابقت نداشت که رابطه سبکهای دل‌بستگی و احساس تنهایی را در پژوهش خود نشان دادند. علت این امر می‌تواند عوامل واسطه‌ای همچون تفاوت‌های فرهنگی به لحاظ پاسخگویی مادران، تفاوت در ابزار مورد استفاده، ویژگیهای فردی خود نوجوانان، در آنها باشد که می‌تواند بر پاسخگویی والدین به نیازهای آنها مؤثر باشد؛ اما دیگر سبکها با احساس تنهایی تجربه شده و در نتیجه با رفتارهای مشکل‌ساز همراه است (موتاپو، ۲۰۱۰). هم‌چنین در زمینه نتایج یافته‌های مربوط به مشکلات هیجانی مادران به صورت مستقیم و با واسطه‌گری سبکهای هویت به صورت غیر مستقیم احساس تنهایی دختران را پیش‌بینی می‌کند. در

این پژوهش نتایج نشان داد که مشکلات هیجانی مادران با احساس تنهایی مورد تأیید قرار گرفته است که در مورد علل و تأثیرات رابطه احساس تنهایی و مشکلات هیجانی، محققان چنین مطرح می‌کنند که افراد تا زمانی که مشکلات هیجانی دارند، احساس تنهایی را دارند. افراد دارای احساس تنهایی استانداردهای ضعیف غیر منطقی دارند و اضطراب و افسردگی را در رفتارهایشان نشان می‌دهند؛ زیرا باور ندارند که بتوانند آن استانداردها را برآورده کنند (فراید، ۲۰۱۵؛ مارگالیت، ۲۰۱۱؛ بانکز، ویلوگی و بانکز، ۲۰۰۸). در این پژوهش با توجه به مثبت بودن ضریب، می‌توان گفت بین مشکل هیجانی مادران و احساس تنهایی دختران رابطه مستقیم وجود دارد و با افزایش مشکلات هیجانی مادران، احساس تنهایی دختران نیز بیشتر خواهد شد که همسو با پژوهش جکسون (۲۰۱۰) درباره مشکلات هیجانی است که نشان می‌دهد اضطراب، افسردگی و تنش از جمله مشکلاتی است که معمولاً تصور می‌شود با احساس تنهایی رابطه مستقیمی دارد؛ بنابراین نتایج یافته‌های مربوط به مشکلات هیجانی مادران در زمینه میزان احساس تنهایی دختران با نتایج تحقیق پیشین (گوهسن، باتی و ورث، ۲۰۰۹) همسو است و نشان می‌دهد که یکی از عواملی که با احساس تنهایی رابطه تنگاتنگی دارد، مشکلات هیجانی است.

هم‌چنین در این پژوهش با توجه به یافته‌های، سبک هویت به صورت مستقیم احساس تنهایی دختران را پیش بینی می‌کند. نتایج آن نشان داد که ضرایب مسیر مربوط به رابطه سبک اطلاعاتی و سبک سردرگم با احساس تنهایی از لحاظ آماری معنادار بود. رابطه سبک هنجاری و احساس تنهایی معنی‌دار نیست. با توجه به نتایج، رابطه سبک هویت اطلاعاتی و احساس تنهایی منفی است و افراد با نمره بیشتر در سبک اطلاعاتی، احساس تنهایی کمتری دارند. رابطه سبک هویت سردرگم با احساس تنهایی مثبت است و افراد با نمره بیشتر در سبک سردرگم، احساس تنهایی بیشتری دارند. بنابراین، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بر اساس بررسیهای قبلی می‌توان دریافت که بین سبکهای هویت و احساس تنهایی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ اما با این حال با توجه به نتایج برخی از یافته‌ها مانند اقبال، گوپتا و ون‌کاتارائو (۲۰۱۵) که بین سبکهای هویت و احساس تنهایی رابطه غیر مستقیم را در پژوهش خود قابل مشاهده و استنباط کرده‌اند، همسو نیست. در تبیین رابطه مستقیم سبکهای هویت با احساس تنهایی، نتایج نشان داد که دلبستگی والدین به طور مثبت با سبک هویت اطلاعاتی، سبک عادی و تعهد رابطه دارد و به طور منفی با سبک هویت اجتنابی - پریشان رابطه دارد. در صورتی که نتایج یافته‌های برخی از تحقیقات از قبیل موتی و رودولف (۲۰۱۴) نشان داده است که بین سبکهای هویت و احساس تنهایی رابطه وجود

دارد که با نتایج یافته‌های این پژوهش همسو است و با نتایج پژوهش‌های حبیب نژاد و آقایی ثابت (۱۳۹۱) و مؤمنی، محمدی، شهبازی راد و عباسی (۲۰۱۵) در زمینه نقش سبک‌های هویت همسو است که نشان می‌دهد بین سبک‌های هویت و سبک‌های دلبستگی رابطه مستقیم و غیر مستقیم وجود دارد و سبک دلبستگی اضطرابی به طور غیر مستقیم و سبک دلبستگی اجتنابی به طور مستقیم با تعهد هویت ارتباط دارد و به طور منفی آن را پیش‌بینی می‌کند. هم‌چنین نتایج نشان داد که نوجوانانی که نمره زیادی در سبک دلبستگی اجتنابی یا اضطرابی داشتند در سبک هویت هنجاری نمره کمتری داشتند و در سبک هویت اجتنابی/نامتمایز نمره بیشتری داشتند. هم‌چنین نوجوانانی که سبک دلبستگی اجتنابی داشتند، سبک هویت اطلاعاتی کمتری داشتند؛ بنابراین سبک‌های دلبستگی اضطرابی و اجتنابی به طور مثبت سبک هویت اجتنابی/نامتمایز و به طور منفی سبک هویت هنجاری را پیش‌بینی، و سبک دلبستگی ایمن نیز به طور مثبت سبک هویت اطلاعاتی را پیش‌بینی می‌کند؛ بنابراین در مجموع می‌توان بیان کرد که نقش بنیادی سبک‌های دلبستگی و مسائلی از قبیل ویژگی‌های شخصیتی و مشکلات هیجانی والدین (مادر) با توجه به در نظر گرفتن عوامل واسطه‌ای هویتی و هیجانی نوجوانان در بروز مشکلاتی از قبیل انزوا و احساس تنهایی نوجوانان می‌تواند حائز اهمیت باشد؛ چرا که در پژوهش‌ها و یافته‌های به نسبت مشابهی که در زمینه مؤلفه‌ها صورت گرفته، الگویی منسجم و اختصاصی روابط بین متغیرهای ذکر شده، دیده نشده است؛ بنابراین سعی محقق در این پژوهش این بود که بتواند با توجه به نتایج و یافته‌های مشابهی که با ادبیات نظری و پژوهشی قابل تبیین بود، زمینه را برای آگاهی خانواده‌ها و مسئولان مدارس فراهم کند که از طریق آموزش مهارت‌های ارتباطی و عاطفی مناسب بین والدین و فرزندان بستری فراهم شود تا با شناخت نقش خانواده‌ها و فرزندان از مسائل و مشکلات در جلوگیری مسائلی چون افسردگی، انزوا و احساس تنهایی فرزندان در آینده مفید واقع شود.

پژوهشگر در این پژوهش، به علت محدودیتهای اجرای تحقیق در مدارس پسرانه، پژوهش را تنها روی دانش‌آموزان دختر و مادران آنها انجام داده است و از این رو نتایج آن قابل تعمیم به جامعه پسران و پدران نیست و به دلیل تازه بودن موضوع، محدودیت در منابع، مقالات و تحقیقاتی که مستقیماً به بررسی نقش احساس تنهایی دختران نوجوان به وسیله الگوهای دلبستگی و مشکلات هیجانی مادران با واسطه‌گری سبک‌های هویت دختران نوجوان پردازد، نه تنها در داخل کشور یافت نشد در خارج از کشور نیز محدود به نظر آمد. به همین سبب برای دیگر پژوهشگران

علاقه‌مند پیشنهادهایی به منظور استفاده در مطالعات آینده توصیه می‌شود که این پژوهش با نمونه‌های بزرگتر و کنترل شده‌تر تکرار شود تا نتایج مورد ارزیابی دوباره قرار گیرد. از آنجا که مطالعات فراتحلیلی با ادغام نتایج مطالعات مختلف، قدرت مطالعه را در جهت یافتن نتایج معنادار افزایش می‌دهد و از سوی دیگر، پژوهشهای کیفی می‌تواند توصیف و تحلیل عمیقتر درباره موضوع مورد مطالعه را در اختیار پژوهشگران قرار دهد، پیشنهاد می‌شود اجرای چنین مطالعاتی با توجه به موضوع پژوهش، مدنظر پژوهشگران علاقه‌مند قرار گیرد. هم‌چنین با توجه به نتایج این پژوهش مبنی بر اینکه بین سبکهای دلبستگی و مشکلات هیجانی والدین با احساس تنهایی نوجوانان رابطه معناداری وجود دارد، تأثیر بسزای فضای خانوادگی و ارتباط چهره دلبستگی از (مادر) در روابط بین فردی، سبک هویت و هم‌چنین سلامت روانی، کاهش مشکلات هیجانی و کاهش احساس تنهایی پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های مداخلاتی مبتنی بر دخالت و حضور والدین طراحی شود. تلفیق مداخلات و آگاه‌سازی نهادهای اجرایی مدارس از طریق آموزش مهارتهای ارتباطی و عاطفی مناسب بین والدین و فرزندان، فضایی را فراهم کند که شناخت و افزایش آگاهی آنها در زمینه برقراری روابط نزدیک و مناسب با نوجوانان در دوره نوجوانی آنها و شناخت نیازهای آنها در زمینه‌های عاطفی و اجتماعیشان را فراهم سازد.

منابع

- اکبری، مهدی؛ روشن، رسول؛ فتی، لادن؛ شعبانی، امیر؛ ضرغامی، فیروزه (۱۳۹۳). نقش عوامل شناختی، رفتاری، هیجانی و فراشناختی در پیش‌بینی افکار تکرارشونده منفی: یک رویکرد فراتشخیصی. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*. س ۲۰. ش ۳: ۴۴ - ۳۰.
- امانی، رزیتا؛ مجدوبی، محمدرضا (۱۳۹۰). پیش‌بینی سبکهای هویت براساس سبکهای دلبستگی. *فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد*. ش ۳: ۲۶ - ۱۱.
- باقری‌نیا، حس؛ یمینی، محمد؛ جوادی، لیلا؛ نورادی، طیبه (۱۳۹۴). مقایسه اثربخشی درمان شناختی رفتاری و درمان مبتنی بر حضور ذهن آگاهی بر بهبود تنظیم شناختی هیجان در اختلالات افسردگی اساسی. *مجله علمی - پژوهشی علوم پزشکی دانشگاه یاسوج*. ش ۳.
- بشارت، محمدعلی؛ گرانمایه‌پور، شیوا؛ پورنقدعلی، علی؛ افقی، زهرا؛ حبیب‌نژاد، محمد؛ آقایی ثابت، سارا (۱۳۹۱). رابطه ناگویی هیجانی و مشکلات بین شخصی: نقش تعدیل‌کننده سبکهای دلبستگی. *فصلنامه روان‌شناسی معاصر*. س ۲. ش ۳: ۹۹ - ۷۳.

- پاک‌دامن، شهلا؛ خان‌محمدی، مهدی (۱۳۹۰). نقش فرزندپروری ادراک شده در رابطه بین سبکهای دلبستگی و جمع‌گرایی در دانشجویان. *فصلنامه پژوهشهای روانشناسی اجتماعی*. ش ۴: ۱۰۲ - ۸۱.
- تجویدی، منصوره؛ ضیغمی‌محمدی، شراره (۱۳۹۱). میزان احساس تنهایی، ناامیدی و عزت نفس در نوجوانان مبتلا به تالاسمی ماژور. *فصلنامه خون*. س ۹. ش ۱: ۴۳ - ۳۶.
- حافظی، فردین؛ پرویزی، فردین؛ امانی، مهسا (۱۳۹۳). رابطه بین احساس تنهایی و افسردگی در فرزندان طلاق. اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی و علوم رفتاری. تهران: مرکز همایش‌های دانشگاه تهران.
- داورپناه، فروزنده (۱۳۷۳). *هنجاریابی نسخه تجدیدنظر شده مقیاس احساس تنهایی برای دختران ۱۸-۱۲ ساله در شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.
- سامانی، سیامک؛ جوکار، بهرام (۱۳۸۶). بررسی اعتبار و روایی فرم کوتاه مقیاس افسردگی، اضطراب و فشار روانی. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*. س ۲۶. ش ۳: ۳۳ - ۱۹.
- سفیده‌خوان، مرضیه؛ قربانی، حسین؛ ثابت، فریده (۱۳۹۵). بررسی همبستگی بین شاخصهای سبک دلبستگی و ارضای نیازهای بنیادین روانشناختی با افسردگی (از طریق تحلیل مسیر). *مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی*. س ۲۱. ش ۱: ۲۰ - ۱۳.
- سلیمانی، مجید (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه با اهمال کاری تحصیلی، احساس تنهایی، سلامت روان در دانش‌آموزان پسر سوم دبیرستان شهر قم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی.
- صالحی، اعظم؛ باغبان، ایران؛ بهرامی، فاطمه؛ احمدی، احمد (۱۳۹۱). رابطه بین راهبردهای شناختی تنظیم هیجان و مشکلات هیجانی با توجه به عوامل فردی و خانوادگی. *فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی*. س ۱. ش ۱: ۱۸ - ۱.
- طاهری فر، زهرا؛ فردوسی، سیما؛ مظاهری، محمدعلی؛ فتی، لادن (۱۳۹۴). نقش واسطه‌ای نارسایی راهبردهای تنظیم هیجان در رابطه بین شدت هیجان منفی و انگیزش ایمنی با نشانه‌های اضطراب فراگیر. *مجله روانشناسی معاصر*. ش ۲: ۵۱ تا ۶۶.
- کرلینجر، پدهاز (۱۳۹۳). *رگرسیون چندمتغیری در پژوهش رفتاری*. ترجمه حسن سرایی. تهران: سمت. تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۸۲.
- کرمی‌جویانی، فاطمه؛ سروقد، سیروس؛ بقولیریا، حسین (۱۳۹۴). رابطه ویژگیهای شخصیتی و سبکهای هویت با رضایت از زندگی دانش‌آموزان. *فصلنامه علمی - پژوهشی / رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*. س ۶. ش ۴: ۱۲۸ - ۱۱۵.
- کلانتری، عبدالحسین؛ حسینی‌زاده آرانی، سید سعید (۱۳۹۴). شهر و روابط اجتماعی: بررسی ارتباط میان انزوای اجتماعی و سطح حمایت اجتماعی دریافتی با میزان تجربه احساس تنهایی. *مجله مطالعات جامعه‌شناختی شهری*. ش ۱۶: ۱۱۸ - ۸۷.

کیوی، حسین؛ درگاهی، شهریار؛ قاسمی چوبینه، رضا؛ درگاهی، عبدالله؛ قاسم‌زاده، عظیم (۱۳۹۳). رابطه ادراک از سبک فرزندپروری و خودکارآمدی با احساس تنهایی دانش آموزان مقطع راهنمایی. فصلنامه نسیم تندرستی. س ۳. ش ۳: ۱۱۵ - ۱۰۰.

مغانلو، مهناز؛ وفایی، مریم؛ شهرآرای، مهرانز (۱۳۸۷). رابطه عوامل پنج عاملی شخصیت و سبکهای هویت. مجله پژوهش‌های روانشناختی. ش ۳: ۹۴ - ۷۹.

- Banks, M. R. Willoughby, L. M. & Banks, W. A. (2008). Animal-assisted therapy and loneliness in nursing homes: Use of robotic versus living dogs. *Journal of the American Medical Directors Association*, 9(3), 173-177.
- Berzonsky, M.D. & Kuk, L.S. (2005). Identity Style, Psychological Maturity, and Academic Performance. *Journal of Personality and Individual Differences*, 39, 235-247.
- Cabaj, Jason L, McDonald, Sheila W and C Tough, Suzanne (2014). Early childhood risk and resilience factors for behavioural and emotional problems in middle childhood. *Journal of licensee BioMed Central, Ltd* DOI: 10.1186/1471-2431-14-166.
- Chou, A. Polansky, M. and Mason, R.L. (1998), Transforming nonnormal Data to Normality in Statistical Process Control. *Journal of psychology*. 33,63-89.
- Collins, G. & Read, E. (1996). Revised Adult Attachment Scale. Available From <http://www.psych.Ohiou.edu/Intake Packet Part. Doc>.
- Dahlberg, Lena. Andersson, Lars McKee, Kevin. Lennartsson, J & Carin. (2015). Predictors of loneliness among older women and men in Sweden: A national longitudinal study. *Journal of Aging & Mental Health*. 417-409.
- Fried, Eiko I. (2015). From Loss to Loneliness: The Relationship Between Bereavement and Depressive Symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 11, 34-53.
- Gohnson, S.G. Batey, M.H. Is worth, L. (2009). personality and health: The mediating role of trait Emotional intelligence and work Locus of control. *Journal of Personality and individual differences* 47(50:470-475)
- Hirsh, Jacob. Kang, B. Sonia K. (2016). Mechanisms of Identity Conflict: Uncertainty, Anxiety, and the Behavioral Inhibition System. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol 20, Issue 3 520-512
- Iqbal, Shawaz, Gupta, Sandhya, and E. Venkatarao (2015). Stress, anxiety & depression among medical undergraduate students & their socio-demographic correlates. *Journal of Medical Research*. 51, 62-88.
- Izgar, Huseyin. (2009). An Investigation of Depression and Loneliness among School Principals. *Journal of Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (1), 247-258.
- Jackson, T. (2010). Protective self-presentation, sources of socialization, and loneliness among Australian adolescents and young adults. *Journal of Personality and Individual Differences*, 436(1552-1562).
- Jaremka, Lisa M. Fagundes, a Christopher. Peng, P, a Juan, b Jeanette M. Bennett, a, c Ronald Glaser, a, d, e, f William B. Malarkey, a, d, f and Janice K. Kiecolt-Glaser (2013) *Journal of Loneliness Promotes Inflammation During Acute Stress*, 32, 58-96.
- Levibond, s. H. & Levibond, P. F. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression, Anxiety and stress scale (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Journal of Bwhavior Research and Therapy*. 33, 335-343.
- Margalit, malka, (2011). *lonely children and Adolescents*, Springer New York Dordrecht Heidelberg London.
- Momeni, Khodamorad. Mohammadi, Fereshteh. Shahbazirad, Afsaneh & Abbasi, Mohammad Reza. (2015). The correlation between identity styles with loneliness feeling

- and social anxiety. *Biological Forum – An International Journal*, 7(2), (Special Issue-I), 94-99.
- Monti, Jennifer D & Rudolph, Karen D. (2014). Emotional Awareness as a Pathway Linking Adult Attachment to Subsequent Depression. *Journal of Couns Psychol*. 61(3): 374–382.
- Mothapo, Mpho Rosemary. (2010). Attachment and Identity development Amongst Early and Middle Adolescents. Master s Thesis. *Journal of University of Limpopo*: 112 – 128.
- Penning, M. J. Liu, G. & Chou, P. H. B. (2014). Measuring loneliness among middleaged and older adults: The UCLA and de Jong Gierveld loneliness scales. *Journal of Social Indicator Research*, 118, 1147-1166.
- Rohner, R. p.(2013). Parental acceptance – rejection theory. *University of Connecticut*, 22, 1-5.
- Russel, D.W, cutrona, c.E& peplau, A. (1980). The revised UCLA loneliness scale. concurrent and discriminate validity Evidence, *journal of personality and social psychology*, 39,422-480.
- Russell, Dan; Cutrona, Carolyn E. Rose, Jayne; Yurko, Karen (1984). Social and emotional loneliness: An examination of Weiss's typology of loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 46(6), 1313-1321. Doi: 10.1037/0022-3514.46.6.1313.
- Yaacob, Siti Nor. Juhari, Rumaya. Talib, Mansor Abu. Uba, Ikechukwu. (2009). Loneliness, stress, self esteem and depression among Malaysian adolescents. *Journal Kemanusiaan Bil*, 14,85-95.

